www.edcbmj.ir e-ISSN: 2345-5284

Education Strategies in Medical Sciences (ESMS)

Journal homepage: www.edcbmj.ir/en e-ISSN: 2345-5284

Baqiyatallah University of Medical Sciences

Designing Quality Evaluation Model in the Electronic Curriculum in Higher Education

Vahide Ohani Zonouz [1], Jahangir Yari Haj Ataloo [1], Yousef Adib [1], Zarrin Daneshvar[1]*

[1] *Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.*

**Corresponding author: Jahangir Yari Haj Ataloo, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran,, Email z. jahangiryari17@gmail.com*

Article Info

Keywords: *Curriculum, E-curriculum quality evaluation, Pedagogical, Extra-organizational.*

Abstract

Introduction: For evaluating the quality of e-curriculum in order to improve and having efficiency in e-learning, a suitable and valid model is very important, which was the purpose of this study.

Methods: The present study is classified as qualitative research in terms of data collection method. The research population was all the specialists, professors and experts active in the field of e-learning in higher education in the country, 20 of them have been selected by targeted sampling to achieve data saturation. Semi-structured interview method has been used to collect data. First, the documents and texts related to the research topic are studied, then, according to the obtained factors, an interview was conducted. To analyze the data and determine the factors, the coding method with MAXQDA2020 software has been used.

Results: First, the documents and texts related to the research topic are studied using the deductive method and 4 main factors for the quality evaluation model of the electronic curriculum including managerial organizational, pedagogical, technology, evaluation factors were extracted. Then, according to the obtained factors, an interview was conducted. To analyze the data and determine the factors, the coding method with MAXQDA2020 software has been used and 8 main factors have been obtained, which are evaluation, pedagogical, organizational, individual, technological and electronic, environmental (extra-organizational, political, cultural), learning and moral factors.

Conclusion: Studies confirm that the use of evaluation, pedagogical, organizational and managerial, individual, technological and electronic, environmental (extra-organizational, political, cultural), learning moral factors, in designing an appropriate model for evaluating the quality of e-curriculum are necessary.

Copyright © 2020, Education Strategies in Medical Sciences (ESMS). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی
دوره ۱۵، شماره ۴، ۱۴۰۱
صفحات: ۳۸۹-۴۰۰

طراحی الگو مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی در آموزش عالی کشور

وحیده اوهانی زنوز[۱] ،جهانگیر یاری حاج عطالو[۱] ، یوسف ادیب[۱] ، زرین دانشور[۱]

[۱]گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد تبریز، تبریز، ایران

*نویسنده مسوول: جهانگیر یاری حاج عطالو، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد تبریز، تبریز، ایران. ایمیل: و jahangiryari17@gmail.com

چکیده

مقدمه: وجود یک مدل مناسب و دارای اعتبار برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی به منظور بهبود و بهره وری در یادگیری الکترونیکی از اهمیت زیادی برخوردار است. هدف این پژوهش طراحی مدلی مناسب برای این مهم می باشد.

روش‌ها: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ شیوه گردآوری داده ها، از نوع پژوهش های کیفی می باشد. جامعه پژوهش کلیه متخصصین و اساتید و کارشناسان فعال در حوزه یادگیری الکترونیکی در آموزش عالی کشور میباشد که تعداد ۲۰ نفر از آنها به روش نمونه گیری هدفمند تا رسیدن به اشباع داده انتخاب شده اند. برای جمع آوری داده ها از شیوه مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شده است. ابتدا با استفاده از روش قیاسی، به مطالعه اسناد و متون مربوط با موضوع پژوهش پرداخت شده سپس با توجه به عوامل بدست آمده اقدام به انجام مصاحبه شده است. برای تحلیل داده ها و تعیین عوامل از روش کد گذاری با نرم افزار MAXQDA2020 استفاده شد.

یافته‌ها: با استفاده از روش قیاسی، به مطالعه اسناد و متون مربوط با موضوع پژوهش پرداخت شد و ۴ عامل اصلی برای مدل ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی عبارتند از عامل مدیریتی و سازمانی، عامل پداگوژیکی، عامل فناوری، عامل ارزشیابی بدست آمد. سپس با توجه به عوامل بدست آمده اقدام به انجام مصاحبه شد. برای تحلیل داده ها و تعیین عوامل از روش کد گذاری با نرم افزار MAXQDA2020 استفاده شد و ۸ عامل اصلی برای مدل ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی بدست آمد که عبارتند از ارزشیابی، پداگوژیکی ، سازمانی و مدیریتی، فردی، فناوری و الکترونیکی، محیطی(فراسازمانی،سیاسی،فرهنگی)، یادگیری ، اخلاقی.

نتیجه‌گیری: بررسی ها موید آن است که بکارگیری عوامل ارزشیابی، پداگوژیکی ، سازمانی و مدیریتی، فردی، فناوری و الکترونیکی، محیطی(فراسازمانی،سیاسی،فرهنگی)، یادگیری ، اخلاقی، بر اساس مصاحبه های انجام شده با اساتید و کارشناسان فعال در زمینه یادگیری الکترونیکی و نیز یادگیری برنامه درسی الکترونیکی ،در طراحی مدل مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی لازم میباشند.

واژگان کلیدی: برنامه درسی، ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی، پداگوژیکی، فراسازمانی

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

مقدمه

امروزه نقش دانشگاهها در استقرار یک جامعه مدرن و پیشرفته بر کسی پوشیده نیست. برای نیل به این مهم، اهتمام به تربیت انسانهایی فعال، مسئول و دمکراتیک از یک طرف و تلاش برای حل و فصل مسائل و معضلات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و صنعتی و کمک به ترویج علم و گسترش مرزهای علم از طرف دیگر در دستور کار اغلب دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی جهان قرار داشته است. به باور کلایمنت و کابریلانا (Climent&Cabrillana) شالوده توسعه سیاسی – اقتصادی جوامع، در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی بنا میشود؛ چراکه نظامهای آموزش عالی از یکسو حافظ و انتقال دهنده میراث فرهنگی و ارزشهای جامعه هستند و از سوی دیگر پاسخگوی نیازهای جدید اجتماعی با توجه به رشد دانش و فناوری روز به شمار میآیند. با این حال به دلیل تغییرات پارادایمی در عرصه های اقتصادی و فناوری و ظهور گرایشهای کلان ، نظامهای جدید آموزش عالی دیگر محدود به کلاسهای معمولی نیستند، بلکه به واسطه گسترش بهره گیری از ابزارهای الکترونیکی، آموزش از شکل سنتی و معمولی خود فاصله گرفته و به سمت یادگیری و آموزش از راه دور پیش میرود(۱). منظور از یادگیری الکترونیکی آن گونه ای از آموزش و یادگیری است که در آن اجرای فرایندهای آموزشی وابسته به وجود سیستم ها و زیرسیستم های تحت وب است(۲). شکی نیست که افزایش قابلیت های یادگیری الکترونیکی و امکان تحقق هدف های آموزشی از این طریق در گرو در نظر گرفتن ابعاد و جوانب متعدد آن و توجه به عوامل اثرگذار در این شیوه آموزشی است(۳). این عوامل از نظر اهمیتی که در تولید یک محصول یا خدمت کیفی دارند از ارزش یکسانی برخوردار نمی باشند .جهت ارزیابی نتایج حاصل از کاربرد این عوامل در سنجش کیفیت محصولات، بایستی مدل مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی با استفاده از عوامل معلوم گردد(۴).

در حال حاضر، با وجود انجام ارزشیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی در گروه های آموزشی و اشاعه آن در سطح دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور،انجام این فعالیت، ضمن اینکه قوتها و فرصتهایی را برای نظام آموزش عالی ایران به همراه داشته است، با ضعفها و تهدیدهایی مواجه میباشد که در صورت عدم توجه به آنها آینده این فعالیت راهبردی با چالشهایی مواجه خواهد شد (۵). به عبارت بهتر، میتوان عنوان نمود که از یک سو، با مطرح شدن مباحث ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی، در کنار هدف اصلی خود، یعنی بهبود و ارتقاء کیفیت علمی کشور و حرکت به سمت تحقق آنان زمینه های افزایش مسئولیت پذیری، پاسخگویی و مشارکت نظام آموزش عالی کشور فراهم شده و از سوی دیگر، وجود نهادهای مختلف به اصطلاح مدیریت کیفیت برنامه درسی الکترونیکی در نظام آموزش عالی و فقدان مدل منسجم برای ارزشیابی آن و نیز نبود قوانین و لوایح قانونی و پشتیبان، اثربخشی اقدامهای این حوزه را تحت تأثیر قرار داده است (۶).

از آنجایی که مطالعات انجام شده در راستای موضوع پژوهش حاضر، کمک زیادی به روشن شدن مساله پژوهش می نماید، تحقیقات انجام شده در این مورد بررسی و مرور خواهد شد.

محققانی مانند بوآسیری(Bhuasiri) و همکاران، بوآتنگ(Boateng) و همکاران، اهلرز (Ehlers) و همکاران، فیتزپاتریک(Fitzpatrick) ، یک رویکرد جدید برای شناسایی، تبیین و ارزیابی کیفیت عوامل مؤثر بر یادگیری الکترونیکی و برنامه درسی الکترونیکی با توجه به ظرفیت های موجود و مباحث روز این حوزه از آموزش و یادگیری که در زمینه ی رشد و توسعه کمی و کیفی یادگیری الکترونیکی مطرح است؛پیشنهاد داده اند که آن بررسی عوامل کلیدی ارزیابی کیفیت یادگیری الکترونیکی است، در این رویکرد، مؤلفه های اصلی و فرعی ارزیابی کیفیت یادگیری الکترونیکی موردبررسی قرارگرفته اند (۷). با توجه به پیشرفت فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی و ایجاد تعاملات گسترده در بین جوامع، پیچیدگی شرایط زندگی و تعدد و تنوع منابع و دیدگاه های اطلاعاتی در موضوعات مختلفی که در دنیای امروز با آن ها مواجه هستیم، داشتن توانایی تحلیل و نقد موقعیت ها و تصمیم گیری مناسب در برخورد با آن ها از ضرورت هایی است که نسبت به گذشته هر چه بیشتر احساس می شود و لازم است تا حوزه تعلیم و تربیت به طور جدی تری به آن بپردازد. در این راستا می توان از نوآوری های مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات در عرصه یاددهی – یادگیری استفاده راهبردی به عمل آورد. در دنیای امروز سواد خواندن و نوشتن و دانستن اصول علوم مختلف، سهم کوچکی از سواد علمی را شامل می شود. طوری که آگاهی از منابع اطلاعات و ورود به آن ها، تجزیه و تحلیل، ترکیب، نقد و انتخاب دانش و اطلاعات به منظور تولید اطلاعات مهمتر از ذخیره اطلاعات موجود ارزیابی می شود یکی از عواملی که می تواند، باعث موفقیت یا شکست در استفاده از آموزش الکترونیکی شود، آمادگی دانشجویان برای حضور در دوره های آموزش الکترونیکی است(۸). ابوسنینه و زایری (Zaieri & Abusneineh) در تحقیقی تحت عنوان چارچوبی برای ارزیابی کیفیت یادگیری الکترونیکی در کشورهای عرب با هدف شناسایی دیدگاه های متنوع در این زمینه به این نتیجه دست یافته اند که گروه ها بر جنبه های فناورانه و پداگوژیکی و یا ترکیبی از این دو تمرکز دارند(۹). نتایج مطالعه شلتون (Shelton) عوامل موثر در ارزیابی کیفیت یادگیری الکترونیکی را به ترتیب فراوانی چنین بیان کرده است :۱.تعهد مؤسسه ای، حمایت و رهبری ۲ .تدریس و

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

یادگیری ۳.حمایت هیأت علمی، حمایت دانشجویان، و توسعه دوره ۴ .تکنولوژی، سنجش و ارزشیابی ۵ .هزینه اثربخشی، مدیریت و برنامه ریزی ۶ .رضایت هیأت علمی و دانشجویان تحقیق (۱۰). در مطالعه دیگری توسط جونگ (Joong) با انجام تحلیل عامل اکتشافی عوامل تعامل، حمایت کارکنان، مکانیسم تضمین کیفیت مؤسسه ای، شهرت و اعتبار مؤسسه ای، حمایت یادگیرنده، مطالعات و تبلیغات، و وظایف یادگیری بعنوان هفت بعد مربوط به کیفیت آموزش الکترونیکی از دیدگاه یادگیرندگان معرفی شدند. درمطالعه ای دیگر بواسیری وهمکاران (Bhuasiri) که با هدف بررسی معیارهای موفقیت در سیستمهای یادگیری الکترونیکی در کشورهای در حال توسعه انجام یافته است محققان با استفاده از تکنیک دلفی و بکارگیری رویکرد فرآیند تحلیل سلسله مراتبی ۲۰ معیار کیفیت را شناسایی و آنها را در ۶ گروه شامل ویژگیهای فراگیران، ویژگیهای مدرسان، کیفیت مؤسسه و خدمات، کیفیت زیرساخت و سیستم، کیفیت دوره و اطالعات، و انگیزش بیرونی قرار دادهاند. مقایسه نظرات متخصصان فناوری اطالعات و ارتباطات و اعضای هیات علمی در این تحقیق نشان می دهدکه از نظر متخصصان فناوری اطالعات و ارتباطات، ویژگیهای فراگیران و مدرسان و از نظر اعضای هیات علمی، عامل زیرساخت و کیفیت سیستم مهمترین ابعاد مؤثر در موفقیت یادگیری الکترونیکی هستند(۱۱). زانگ و چنگ (Zang&Cheng) در پژوهش خود با عنوان تضمین کیفیت در آموزش الکترونیکی : مدل ارزیابیPDPP[1] و کاربرد آن، تعداد ۶۰ نفر از دانشگاه هنگ کنگ و دانشگاه پکن از کشورهای چین، هنگ کنگ، ماکائو و متلری بصورت موردی برای یک آموزش از راه دور مشترک انتخاب شدند . اکثر دانشجویان از تمام ابعاد این آموزش راضی بودند، این پژوهش نشان داد که آموزش از راه دور با استفاده از نظام ارزیابی PDPP در بالاترین کیفیت تضمین شده است. معصومی (۲۰۱۰) ارائه چارچوبی جامع از آموزش الکترونیکی حساس به بافت های فرهنگی خاص را هدف مطالعه خود قرار داده است. چارچوب پیشنهادی او ساختاری را برای غنی سازی و تضمین کیفیت در موسسات مجازی پیشنهاد می کند که در آن ۱۱۶معیار (سنجه) وجود دارد که به ۲۹ خرده معیار تقسیم شده اند و خود این خرده معیارها هم درون ۷ مجموعه عامل اصلی قرار گرفته اند. این عوامل اصلی عبارتند از: عامل مؤسسه ای؛ عامل تکنولوژیکی؛ عامل طراحی آموزشی؛ عامل پداگوژیکی؛ پشتیبانی هیات علمی ؛ پشتیبانی دانشجو و عامل ارزشیابی(۱۲). بررسی نتایج مطالعات نشان میدهد که هر یک از پژوهش های پیشین به مؤلفه ها یا شاخص های ویژه ای در ارزیابی این نوع نظام اشاره کرده است. هرچند این تحقیقات به مؤلفه های گوناگونی که میتواند منجر به راه حلهای مناسب در ارزشیابی شود، اشاره شده است اما به طور کامل به ویژگیهای جامع در ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی اشاره نگردیده است که بتواند نیازهای کامل ارزیابی را برطرف نماید. در همین راستا مطالعه حاضر با هدف طراحی مدل مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی در آموزش عالی کشور از دید صاحبنظران و خبرگان یادگیری الکترونیکی در کشور انجام شده و پرسش اصلی آن پاسخ به این سوال است که:

مدل مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی کدام است؟

روش ها

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ شیوه گردآوری داده ها، از نوع پژوهش های کیفی می باشد و انجام آن شامل دو مرحله می باشد، بدین ترتیب که:

در مرحله اول این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به شیوه قیاسی به مطالعه و بررسی منابع مکتوب و اسناد و متون تخصصی پرداخته شده است. با این توضیح که روش تحلیل محتوا یکی از روش های تحقیقی است که از گذشته های نسبتاً دور مورد استفاده قرار گرفته و امروزه کاربرد فراوانی یافته است . این روش در ساده ترین شکل به بیرون کشیدن مفاهیم مورد نیاز پژوهش از متن مورد مطالعه می پردازد. مفاهیمی که در قالب مقولاتی منظم سامان می یابند. مقولات اصلی که معرف موضوع مورد مطالعه هستند از تعریف عملیاتی استخراج شده و در یک جدول قرار می گیرند. به این صورت که با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به شیوه قیاسی به مطالعه و بررسی منابع مکتوب و اسناد و متون تخصصی پرداخته شده است و این بررسی تا جایی ادامه داده شده است که موارد جمع آوری شده به اشباع رسیده باشد (۹). از میان انواع مدل ها و چهارچوب های ارائه شده برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی که در منابع مکتوب و اسناد و متون تخصصی بیان گردیده، تعداد ۴۷ مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و این بررسی تا جایی ادامه داده شده است که موارد جمع آوری شده به اشباع رسید است و تعداد ۲۷۳ مضمون با احتساب تکراری بودن انها بدست آمد. در مرحله بعدی تمامی مضامین هم مفهوم از لحاظ تکرار و تعداد آنها با عنوان مضامین فرعی مورد بررسی قرار گرفت. با بررسی تعداد تکراری بودن مضامین از لحاظ هم مفهوم بودن انها، به تعداد ۲۳ مضمون فرعی تقسیم بندی شده است. با لحاظ کردن اینکه تعداد تکرار مضامین بالاتر از ۲۰ بار میباشد تعداد ۴ مضمون اصلی بدست آمد.

در مرحله دوم این پژوهش از روش تحلیل مضمون محور و روش کدگذاری، متن مصاحبه مشارکت کنندگان در پژوهش، اقدام به گردآوری و تحلیل داده ها شده است . از نظرات متخصصان و صاحب نظران و کارشناسان داخل کشور استفاده شده است. انتخاب این گروه از افراد به شیوه هدفمند و تعداد

[1] planning, development, process, and product

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

مشارکت کننده ها بر مبنای منطق اشباع داده ها تعیین شدند . ملاک های انتخاب مشارکت کننده ها به شیوه زیر بوده است: دارا بودن دکتری تخصصی در یکی از رشته های برنامه علوم تربیتی. دارا بودن حداقل یک مقاله علمی_پژوهشی چاپ شده در زمینه آموزش الکترونیکی. دارا بودن سابقه تدریس دانشگاهی به روش آموزش الکترونیکی دارا بودن سابقه کار در محیط دانشگاهی به روش آموزش الکترونیکی. از این رو ، مطابق با چارچوب مذکور ، اقدام به شناسایی مشارکت کنندگان و فهرست اولیه آنها برای انجام هماهنگی های لازم جهت مصاحبه گردید. مصاحبه ها با تعداد ۲۰ نفر به اشباع داده رسید، تعداد آنها در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱ : تعدادی از مشارکت کنندگان در مصاحبه

مشارکت کننده ها	تعداد
کارشناس آموزش الکترونیکی دانشگاه خواجه نصیر	۱
اساتید آموزش الکترونیکی واحد الکترونیکی دانشگاه صنعتی سهند	۲
اساتید آموزش الکترونیکی دانشگاه پیام نور تبریز	۲
کارشناسان آموزش مجازی واحد الکترونیکی دانشگاه آزاد تهران	۳
اساتید آموزش الکترونیکی واحد الکترونیکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز	۳
اساتید آموزش الکترونیکی دانشگاه تربیت معلم شهید مدنی تبریز	۲
کارشناسان آموزش الکترونیکی دانشگاه علوم حدیث	۳
اساتید آموزش الکترونیکی دانشگاه تبریز	۲
کارشناسان آموزش الکترونیکی دانشگاه تهران	۲

جدول ۲ : مشخصات مشارکت کننده ها در مصاحبه

مدرک تحصیلی	سمت	مکان مصاحبه	زمان مصاحبه
دکتری برنامه ریزی درسی	هیات علمی دانشگاه تبریز	دانشگاه تبریز	۰۰:۵۲:۳۹
دکتری تکنولوژی آموزشی	هیات علمی دانشگاه تبریز	مکاتبه الکترونیکی	–
دکتری مدیریت آموزشی	هیات علمی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان	دانشگاه شهید مدنی آذربایجان	۰۰:۴۷:۴۹
دکتری برنامه ریزی درسی	هیات علمی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان	دانشگاه شهید مدنی آذربایجان	۰۰:۲۷:۱۴
دکتری مدیریت اطلاعات سلامت	هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تبریز	دانشگاه علوم پزشکی	۱:۲۸:۱۰
دکتری انفورماتیک پزشکی	هیات علمی دانشگاه علوم پرشکی تبریز	مکاتبه الکترونیکی	–
دکتری آموزشی بهداشت	مرکز تحقیقات آموزشی علوم پزشکی	مرکز تحقیقات آموزشی علوم پزشکی	۰۰:۳۵:۵۳
دکتری مهندسی شیمی تدریس در واحد الکترونیکی	هیات علمی واحد الکترونیکی دانشگاه صنعتی سهند	واحد الکترونیکی دانشگاه صنعتی سهند	۰۰:۲۱:۵۳
دکتری مهندسی برق تدریس در واحد الکترونیکی	هیات علمی واحد الکترونیکی دانشگاه صنعتی سهند	مکاتبه الکترونیکی	–
کارشناس کامپیوتر	کارشناس آموزش الکترونیکی (LMS)دانشگاه خواجه نصیر	مکاتبه الکترونیکی	–
کارشناس کامپیوتر	کارشناسان آموزش الکترونیکی (LMS)دانشگاه آزاد تهران	مکاتبه الکترونیکی	–
کارشناس کامپیوتر	کارشناسان آموزش الکترونیکی(LMS) دانشگاه علوم حدیث	مکاتبه الکترونیکی	–
کارشناس کامپیوتر	کارشناسان آموزش الکترونیکی(LMS) دانشگاه تهران	کارشناس کامپیوتر	–

در بخش مصاحبه با مشارکت کنندگان، با توجه ۴ عامل اصلی : مدیریتی و سازمانی، پداگوژیکی، فناوری و ارزشیابی که برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی از جمع بندی نظریه های مرتبط با موضوع پژوهش در مرحله اول بدست آمد، با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته، به طرح پرسش های مرتبط با موضوع پژوهش به منظور شناسایی عناصر و معیارهای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی پرداخت شده است. در این تحلیل به منظور طراحی الگوی مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی، کدگذاری انجام شده است. در این پژوهش از نرم افزار MAXQDA2020 برای طراحی الگوی مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی استفاده

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

شده است. با مطالعه تمام مصاحبه ها، کدهای یافته شده به صورت مضامین اصلی و مضامین فرعی گروه بندی شده اند.

نتایج

در مرحله اول این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به شیوه قیاسی به مطالعه و بررسی منابع مکتوب و اسناد و متون تخصصی پرداخته شده است و برخی از انواع مدل ها و چهارچوب های ارائه شده برای ارزیابی کیفیت یادگیری الکترونیکی و برنامه درسی الکترونیکی در اسناد و منابع مکتوب با ذکر نام ارائه دهنده و سال ارائه مدل و عوامل پیشنهادی برای مدل و چهارچوب در جداولی طبقه بندی شده است که در جدول شماره ۳ به نمونه هایی از آنها اشاره شده است.

جدول ۳: انواع مدل ها و چهارچوب های ارائه شده برای ارزیابی کیفیت یادگیری الکترونیکی و برنامه درسی الکترونیکی در منابع مکتوب و اسناد و متون تخصصی

شماره	نام ارائه دهنده	سال ارائه مدل	عوامل پیشنهادی
۱	سراجی	۱۳۹۰	کیفیت محتوای الکترونیکی- طراحی برنامه درسی دوره-فناوری- مدیریت دوره- پشتیبانی از دوره- پشتیبانی از استاد-ارزشیابی از دوره
۲	معصومی و لیندستروم	۲۰۱۲	عامل نهادی- عامل طراحی آموزشی-حمایت از دانشجویان-عامل فناوری-عامل آموزشی-حمایت از استادان-عامل ارزشیابی
۳	John Daniel	۲۰۱۲	پشتیبانی سازمانی- برنامه ریزی دوره- آموزش و یادگیری-ساختار دوره- پشتیبانی یادگیرنده-پشتیبانی هیئت علمی-تکنولوژی و فناوری-ارزشیابی- ارزیابی دانشجو-اهمیت امتحان
۴	مرکز علمی فناوری UWF	۲۰۱۵	تعهد سازمانی- پشتیبانی برنامه درسی- پشتیبانی هیئت علمی- پشتیبانی دانشجو- بهبود مستمر
۵	Wu,Lin	۲۰۱۲	فن آوری- پداگوژیک-نهادی
۶	Meier,Seufent Euler	۲۰۱۲	فن آوری- زمینه یادگیری-نهادی
۷	Ossiannilsson,Landaren	۲۰۱۲	فن آوری- ارزیابی-نهادی
۸	Distavce Education and Training Council	۲۰۱۲	پداگوژیک- حمایت از دانشجو -توسعه دوره
۹	Joseph McClary	۲۰۱۳	طراحی دوره-محتوای دوره-استاد درس-سیستم های پشتیبانی
۱۰	جاودانی ، انازی	۱۳۹۷	سازمان و مدیریت-فناوری- برنامه درسی-طراحی محیط- پشتیبانی-ارزشیابی

با توجه به جدول شماره ۳، انواع مدل ها و چهارچوب های ارائه شده برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی که در منابع مکتوب و اسناد و متون تخصصی بیان گردیده مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است و در تعداد ۴۷ مورد مطالعه که بررسی شده و در این تعداد داده ها به اشباع رسیده است، تعداد ۲۷۳ مضمون با احتساب تکراری بودن انها بدست آمده است. در مرحله بعدی طی جدول شماره ۴ تمامی مضامین هم مفهوم از لحاظ تکرار و تعداد آنها با عنوان مضامین فرعی مورد بررسی قرار گرفته و جدول بندی شده است.

جدول۴: تعداد و تکرار مضامین هم مفهوم با عنوان مضامین فرعی بدست امده از جدول بندی مدل های ارائه شده برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی در منابع و اسناد و متون تخصصی

شماره مضامین فرعی	عنوان مضامین فرعی	تعداد تکرار مضامین فرعی
۱	محتوای دوره	۷
۲	طراحی برنامه درسی	۸
۳	مدیریت	۲۵
۴	فناوری	۲۱
۵	پشتیبانی هیئت علمی	۸
۶	پشتیبانی استاد	۱۹
۷	پشتیبانی دانشجو	۱۳
۸	اهداف	۱۵
۹	نهادی	۱۴
۱۰	پشتیبانی برنامه درسی	۱۱
۱۱	پداگوژیکی	۲۴
۱۲	ارزیابی محصول	۱۶
۱۳	منابع	۱۰
۱۴	ارزشیابی	۲۱
۱۵	ساختار دوره	۱۰

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

۱۶	کیفیت اطلاعات	۴
۱۷	کیفیت ارائه	۶
۱۸	سیستم استفاده	۳
۱۹	قابلیت اطمینان	۴
۲۰	قابلیت دسترسی	۴
۲۱	سازماندهی	۱۰
۲۲	توسعه دوره	۱۷
۲۳	زمینه یادگیری	۳

با توجه به جدول شماره ۴ ، تعداد ۲۷۳ مضمون بدست امده از جدول شماره ۳ ، با بررسی تعداد تکراری بودن مضامین از لحاظ هم مفهوم بودن انها، به تعداد ۲۳ مضمون فرعی تقسیم بندی شده است. با توجه به جدول شماره ۴ تعداد ۴ مضمون اصلی بدست امده که تعداد تکرار آنها بالاتر از ۲۰ بار میباشد در جدول شماره ۵ بهمراه مضامین فرعی آنها جدول بندی شده است.

جدول ۵: مضامین اصلی بدست آمده از جدول بندی مدل های ارائه شده برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی در منابع و اسناد و متون تخصصی

شماره مضمون	مضامین اصلی	مضامین فرعی	تعداد تکرار مضمون اصلی
۳	مدیریتی و سازمانی	کیفیت سیستم–کیفیت اطلاعات–سیستم استفاده–سازماندهی–توسعه دوره_پشتیبانی هیئت علمی–نهادی	۲۵
۴	فناوری	فناوری	۲۱
۱۱	پداگوژیکی	محتوای دوره–طراحی برنامه درسی–پشتیبانی استاد–پشتیبانی دانشجو–اهداف آموزشی–کیفیت ارائه–قابلیت اطمینان–قابلیت دسترسی– زمینه یادگیری–پشتیبانی برنامه درسی–منابع	۲۴
۱۴	ارزشیابی	ارزیابی محصول	۲۱

با توجه به جدول شماره ۵ تعداد ۴ مضمون اصلی بدست امده است که عبارتند از:

۱- عامل مدیریتی و سازمانی
۲- عامل پداگوژیکی
۳- عامل فناوری
۴- عامل ارزشیابی

در مرحله دوم از روش تحلیل مضمون محور و روش کدگذاری، متن مصاحبه مشارکت کنندگان در پژوهش، اقدام به گردآوری و تحلیل داده ها شده است. با استفاده از نرم افزار MAXQDA2020 کد گذاری مرحله به مرحله انجام شده است. با مطالعه تمام مصاحبه ها، کدهای یافته شده به صورت مضامین اصلی و مضامین فرعی گروه بندی شده اند. که تمامی کدهای ارائه شده بصورت واضح در جدول شماره ۶ نشان داده شده است.

جدول ۶: کدهای فرعی بدست آمده از مصاحبه های انجام شده توسط نرم افزار MAXQDA2020

مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی متناسب با فرهنگ جامعه باشد.–تربیت مدیران برای محیط مجازی انجام پذیرد.–مسائل اموزشی از مسائل امنیتی و فیلترینگ جدا شود.– سیاستهای کلان با این نوع اموزش همراه باشد.–یادگیرنده از دوره های یادگیری الکترونیکی رضایت داشته باشد.–یاددهنده و یادگیرندگان ارتباط رضایتمند داشته باشند.–اطلاعات آموزشی در طول دوره مفید باشد.–رضایت یادگیرنده از عملکرد یاددهنده–پشتیبانی از یادگیرنده–بازخورد مفید از طرف معلم–ایجاد ارتباط راحتتر–پاسخ به موقع به سوالات–ارزشیابی پایانی–ارزشیابی چندگانه–ارزشیابی همانند ارزشیابی برنامه درسی حضوری می باشد. –ارزشیابی تکوینی –ارزیابی همزمان در مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی –تکرار مداوم ارزشیابی درطول دوره یادگیری الکترونیکی انجام پذیرد–ارزشیابی مقدماتی –ارزشیابی تشخیصی –اثارمثبت برنامه درسی الکترونیکی پنهان شامل مسئولیت پذیری و انگیزش بالا در یادگیرندگان نشان داده می شود.–مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی باید با فرهنگ دانشجو همخوانی داشته باشد –مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی شامل مشارکت همزمان می باشد –دانشجو در مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی از احساس مسئولیت بالا برخوردار است.–نگرش افراد –در مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی اهمیت دارد –محتوای برنامه درسی الترونیکی–علمی بودن محتوا ی برنامه درسی الکترونیکی–بهبود مستمر دوره الکترونیکی پر رنگتر از برنامه درسی حضوری می باشد.–سنجش میزان اثر بخشی دوره یادگیری الکترونیکی حین تدریس–محتوای برنامه درسی الکترونیکی همان محتوای برنامه درسی حضوری است–متعهد بودن افراد در قبال آموزش–استاد دارای مهارت فعایت در محیط یادگیری باشد– دانشجو دارای مهارت فعالیت در محیط یادگیری باشد–از هیئت علمی دانشگاه پشتیبانی شود– محیط قابلیت کاربری داشته باشد– هدایت کردن دانشجو– از برنامه درسی الکترونیکی ارزشیابی شود–ارزشیابی از عملکرد استاد– ارزشیابی از

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

عملکرد مدیران–به تفاوت فراگیران توجه شود–از ضوابط وضع شده پیروی شود–امور حقوقی رعایت شود–مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی باید انعطافپذیر باشد.–برنامه درسی الکترونیکی تمام عناصر برنامه درسی حضوری را دارد–محتوای مناسب با محیط مجازی در مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی–مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی همه عناصر و معیارهای برنامه درسی حضوری را دارد .–طراحی برنامه درسی الکترونیکی–استفاده بهینه برنامه درسی الکترونیکی –برنامه درسی الکترونیکی همان عناصر برنامه درسی حضوری بعلاوه اینترنت را دارد.–ابزار و منابع باید متناسب با برنامه درسی الکترونیکی باشد.–عناصربرنامه درسی الکترونیکی شامل محتوا -اینترنت-استاد– دانشجو میباشد.– ساختار دوره یادگیری الکترونیکی–آموزش مجازی آموزش باورپذیر کردن اینترنت میباشد– آموزش مجازی در دسترس تر است –چند رسانه ای بودن یادگیری الکترونیکی –مهمترین ویژگی محیط یادگیری الکترونیکی چند رسانه ای بودن برنامه درسی الکترونیکی است .–عوامل مدیریتی، پداگوژیکی،فناوری و ارزشیابی میتواند برای یک مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی کافی باشد. –عوامل منفی برنامه درسی پنهان دیده نمیشود –اثار مثبت برنامه درسی لکترونیکی پنهان شامل وارد شدن به صحنه جهانی می باشد.–آموزش مجازی آموزش همه گیر است.–قابلیت استفاده همگانی از یادگیری الکترونیکی –رعایت قانون کپی رایت در مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی باید صورت پذیرد.–عوامل تربیتی همیشه دریادگیری الکترونیکی موثر هستند.–نحوه ارتباط و اموزش در محیط یادگیری الکترونیکی باید به اساتید و دانشجو یاد داده شود –جو دانشگاهی مناسب با یادگیری الکترونیکی باعث ایجاد ارتباط بهتر بین دانشجویان می شود.– وجود ضرورت اشنایی با اموزش الکترونیکی برای اساتید و دانشجویان –نبود حضور فیزیکی از موانع مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی میباشد.–نبود فرهنگسازی از موانع مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی میباشد.–استفاده از تجارب مدیران و اساتید و دانشجویان فعال در محیط یادگیری الکترونیکی برای استفاده در مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی–برنامه درسی الکترونیکی نباید فقط جنبه مالی داشته باشد. –از مدل خان میتوان برای عوامل اخلاقی استفاده کرد.–اموزش استاد و دانشجو برای ورود محیط یادگیری الکترونیکی–باید استاد بداندچه کسی را برای چه کاری تربیت میکند–استاد و دانشجو باید شامل تفکر واخلاق مجازی باشند.–قابلیت دسترسی همه ساعته به محیط یادگیری الکترونیکی – پهنای باند مناسب برای ایجاد محیط یادگیری مناسب–نرم افزار و سخت افزار لازم برای محیط یادگیری الکترونیکی باید قیمت مناسب داشته باشند.– وجود فیلترینگ در محیط یادگیری الکترونیکی نباشد.–هزینه اینترنت مناسب برای تمام اقشار جامعه مناسب باشد.–سرعت اینترنت کم نباشد–فیبر نوری برای ایجاد محیط یادگیری مناسب باشد–آپلود و دانلود در محیط یادگیری الکترونیکی برای یاددهنده و یادگیرنده آسان باشد. –وجود شبکه ارتباطی امن و پایدار –ساختار فناوری مناسب برای دوره یادگیری الکترونیکی–سهولت استفاده از رسانه ها برای یاددهنده و یادگیرنده–امکان جستجوی راحت در محیط یادگیری الکترونیکی برای یاددهنده و یادگیرنده–زمانبندی دقیق دوره یادگیری الکترونیکی برای ایجاد یک مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی–طراحی سایت مناسب برای محیط یادگیری الکترونیکی–تکنولوژی ارتباطات قوی در محیط یادگیری الکترونیکی–پشتیبانی فنی از دوره یادگیری الکترونیکی –پشتیبانی از فنی یاددهنده و یادگیرندگان––در دسترس بودن منابع علمی برای یاددهنده و یادگیرنده–برگزاری دوره های اموزشی برای یاددهنده –پاسخگویی به سوالات یاددهنده و دانشجو –دسترسی هر زمان و هر مکان برای یادگیرنده و یاددهنده –رسیدگی به درخواست یاددهنده و یادگیرنده –توجه به اطلاع رسانی دقیق دانشجو و استاد –دادن پاداش به مدرسین محیط مجازی –تربیت مدرسین برای محیط مجازی –حمایت سازمان از اساتید استقبال کننده از اموزش الکترونیکی–پشتیبانی از استاد و دانشجو توسط مدیران آموزش الکترونیکی–ساختار سازمانی مناسب برای ایجاد مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی–نرم افزار تولید محتوای جدید در دسترس باشد–توسعه دادن اموزش الکترونیکی–تزریق بودجه برای محیط هایی با آموزش الکترونیکی–تعهد سازمان در ایجاد برنامه های راهبردی برای امادگی خود دانشگاه برای فعالیت های اجرایی در زمینه یادگیری الکترونیکی–وجود انعطاف پذیری در طرح ها و روش ها برای مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی–توجه به نقش و وظایف افراد در محیط یادگیری الکترونیکی–زیر ساخت های مناسب برای دوره های یادگیری الکترونیکی–پشتیبانی فنی توسط سازمان متولی ایجاد یادگیری الکترونیکی – باورپذیر بودن این اموزش برای سازمان متولی ایجاد یادگیری الکترونیکی–تصویب قوانین تسهیل کننده برای ایجاد مدل بهینه ارزیابی برنامه درسی الکترونیکی– مدیریت امور فراگیران– فراهم کردن زمینه های یادگیری–پشتیبانی از برنامه درسی.

در ادامه مشخص شده است که تمام ۲۶۴ کد فرعی بدست آمده توسط نرم افزار MAXQDA2020 ، با توجه به هم مفهوم بودن و اینکه در یک حوزه کاربرد دارند ، همانطور که در جدول شماره ۶ نشان داده شده است به ۱۲۰ کد فرعی طبقه بندی شده است . در مرحله بعدی کدگذاری توسط نرم افزار MAXQDA2020 تمامی ۱۲۰ کد فرعی به ۳۹ کد میانی طبقه بندی شده است. عناوین این ۳۹ کد میانی عبارتند از

۱– تغییر نگرش افراد ۲– امور تحصیلی. ۳– مهارت های یادگیرندگان ۴– مهارت های یاددهندگان ۵– متعهد بودن افراد ۶– انگیزه داشتن افراد ۷– مسئولیت پذیری افراد ۸– محتوا ۹– طراحی ۱۰– هدف ۱۱– رسانه ای و چند رسانه ای ۱۲– سازماندهی ۱۳– راهبردهای یادگیری ۱۴– تفاوت فراگیران ۱۵– قوانین وضع شده ۱۶– مسائل حقوقی ۱۷– رعایت قانون کپی رایت ۱۸– تربیت مدیران ۱۹– تناسب با فرهنگ جامعه ۲۰– مسائل آموزشی از امنیتی جدا شود ۲۱– سیاست های کلان همرا با آموزش الکترونیکی باشد ۲۲– زیر ساخت مناسب ۲۳– نرم افزارهای مناسب ۲۴– سخت افزارهای مناسب ۲۵– خدمات فراگیران ۲۶– امور اداری ۲۷– مدیریت محیط یادگیری ۲۸– پشتیبانی از یاددهنده ۲۹– پشتیبانی از یادگیرنده ۳۰– پشتیبانی از هیئت علمی ۳۱– قابلیت کاربری ۳۲– قابلیت دسترسی ۳۳– هدایت پذیری ۳۴– پشتیبانی برنامه درسی الکترونیکی ۳۵– فراهم کردن زمینه های یادگیری ۳۶– ارزشیابی یادگیرندگان ۳۷– ارزشیابی یاددهنده ۳۸– ارزشیابی مدیران ۳۹– ارزشیابی برنامه درسی الکترونیکی.

و در ادامه به منظور دستیابی به کدهای اصلی با بررسی بعمل آمده توسط نرم افزار MAXQDA2020 به تعداد ۸ عامل و کد اصلی اشاره شده است. این کدهای اصلی عبارتنداز:

۱- عوامل ارزشیابی. ۲– عوامل پدگوژیکی . ۳– عوامل سازمانی و مدیریتی. ۴– عوامل فردی. ۵– عوامل فناوری و الکترونیکی. ۶– عوامل محیطی(فراسازمانی،سیاسی،فرهنگی). ۷– عوامل یادگیری. ۸– عوامل اخلاقی.

بحث

طراحی یک مدل مناسب برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی بعنوان یکی از ابعاد مهم یادگیری الکترونیکی، این

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

امکان را فراهم میکند که با شناسایی نقاط ضعف برنامه درسی یادگیری الکترونیکی و زمینه سازی برای رفع آنها ، ارئه آموزش های الکترونیکی با کیفیت تضمین شود، بنابراین استاندارد نمودن و تعیین چهارچوبی برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی می تواند در نهایت منجر به بهبود یادگیری الکترونیکی و بهبود بهره وری گردد. آنچه واضح و مسلم است اینکه اطمینان از کیفیت آموزش چه به شکل حضوری باشد، چه نیمه حضوری و چه غیرحضوری باشد، درگرو ارزیابی مستمر اثربخشی آن است و لذا ارزیابی آموزش همواره از دغدغه های اصلی متولیان و مجریان نظامهای آموزشی بوده است و بخش مهمی از تلاشهای پژوهشگران پیشین معطوف به شناسایی و ارزیابی شاخصهایی بوده است که بیانگر اثربخشی آموزش باشد. از اینرو هدف اصلی این پژوهش طراحی مدل مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی می باشد، تحقق این هدف از دو مرحله تشکیل شده است که مرحله اول به روش تحلیل محتوای کیفی به شیوه قیاسی به مطالعه و بررسی منابع مکتوب و اسناد و متون تخصصی پرداخته شده است و تعداد ۴ مضمون اصلی بدست امده است که عبارتند از: عامل مدیریتی و سازمانی. ۲- عامل پداگوژیکی. ۳- عامل فناوری. ۴- عامل ارزشیابی.

در مرحله دوم از روش تحلیل مضمون محور و روش کدگذاری، متن مصاحبه مشارکت کنندگان در پژوهش، به تعداد ۸ عامل و کد اصلی اشاره شده است. این کدهای اصلی عبارتنداز:

۱- عوامل اخلاقی. ۲- عوامل ارزشیابی. ۳- عوامل پدگوژیکی. ۴- عوامل سازمانی و مدیریتی. ۵- عوامل فردی. ۶- عوامل فناوری و الکترونیکی. ۷- عوامل محیطی(فراسازمانی،سیاسی،فرهنگی). ۸- عوامل یادگیری.

در ادامه در مورد هر یک از عوامل اصلی بدست آمده توضیحاتی ارائه شده است:

۱- عوامل اخلاقی

عامل اخلاقی بیان میکند که رعایت قانون کپی رایت در مدل بهینه ارزیابی کیفیت برنامه درسی باید صورت پذیرد.عوامل تربیتی همیشه دریادگیری الکترونیکی موثر هستند در واقع باید به تفاوت یادگیرندگان توجه شود.قوانین و ضوابط وضع شده در محیط یادگیری الکترونیکی باشد رعایت شود. یادگیرندگان باید با امورد حقوقی در فضای مجازی اشنا باشند. عامل اخلاق در ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی باعث ایجاد الگوهای رفتاری ارتباطی مناسب ، مبتنی بر رعایت حقوق خود و دیگران که تکالیف و مسؤولیتهای اخلاقی سازمان را در قبال آنان مبرهن میسازد، میشود. برخی از مصادیق غیراخلاقی رایج در حوزه آموزش الکترونیکی و مجازی عبارتند از :

۱- سرقت ادبی و نقض حقوق مالکیت فکری
۲- ترویج و تبلیغ ضدارزشها
۳- استراق سمع
۴- افزایش فریبکاری
۵- عدم پایبندی به امانتداری
۶- تخریب رقبا از طریق تهمت و شایعه سازی
۷- گسترش دروغ و تقلب

۲- عوامل ارزشیابی

عامل ارزشیابی بیان میکند که باید یادگیرنده از دوره رضایت داشته باشد، در واقع باید از کارایی برنامه درسی الکترونیکی ارزشیابی به عمل بیاید. یادگیرنده باید از عملکرد یاددهنده رضایت داشته باشد و اینکه باید از عملکرد یادهنده ارزشیابی به عمل بیاید. و همچنین باید از عملکرد مدیران فعال در محیط یادگیری الکترونیکی ارزشیابی شود و در نهایت باید از یادگیرندگان ارزشیابی مقدماتی و تشخیصی، تکوینی و پایانی انجام شود.

۳- عوامل پدگوژیکی

عامل پداگوژیکی بیان میکند که در آن باید پذیرفته شود که عوامل تربیتی همیشه در اموزش موثر هستند بنابراین باید از یادگیرندگان پشتیبانی شود، از یادهندگان پشتیبانی به عمل بیاید و همچنین از هیئت علمی فعال در محیط یادگیری الکترونیک پشتیبانی شود. باید نحوه ارتباط و اموزش به اساتید و دانشجو آموزش داده شود و محیط قابلیت کاربری داشته باشد. منابع و محیط یادگیری الکترونیکی باید قابلیت دسترسی داشته باشد. از برنامه درسی الکترونیکی باید پشتیبانی به عمل بیاید. زمینه های یادگیری و نحوه ارتباط برقرار کردن یادگیرنده و یاددهنده باید فراهم شود.

۴- عوامل سازمانی و مدیریتی

عامل سازمانی بیان میکند که ساختار سازمانی و مدیریتی و اداری متناسب با محیط یادگیری الکترونیکی باشد و همچنین امور تحصیلی یادگیرندگان با سهولت انجام گیرد و خدمات برای یادگیرندگان به خوبی فراهم باشدو در نهایت ارائه و نگهداری و توسعه محتوا به نحو احسن مدیریت شود.

۵- عوامل فردی

عامل فردی بیان میکند که باید یادگیرنده و یاددهنده از حس مسئولیت پذیری برخوردار باشند. افراد برای داشتن مهارت در زمینه یادگیری الکترونیکی انگیزه داشته باشند و نسبت به آن مشئول باشند. افراد باید نسبت به حضور در محیط یادگیری الکترونیکی متعهد باشند. افراد باید به تاثیر گذاری یادگیری

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

الکترونیکی در جامعه باور داشته باشند یعنی باید نگرش افراد به آموزش الکترونیکی تغییر کند..

۶- عوامل فناوری و الکترونیکی

عامل فناوری و الکترونیکی بیان میکند که باید محیط آموزش برای استاد و دانشجو از لحاظ نرم افزاری و سخت افزاری فراهم باشد. باید زیر ساخت ها و ساختار فناوری دوره متناسب با این نوع آموزش باشد و در همه حال این نوع آموزش چه از لحاظ نرم افزاری و چه از لحاظ سخت افزاری برای استاد و دانشجو پشتیبانی فنی داشته باشد.

۷- عوامل محیطی(فراسازمانی،سیاسی،فرهنگی)

عامل محیطی(فراسازمانی، سیاسی و فرهنگی) بیان میکند که در ابتدا اینکه مدل طراحی شده برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی باید متناسب با فرهنگ جامعه باشد. و دوم اینکه مدیرانی که در محیط یادگیری الکترونیکی در آموزش عالی کشور فعالیت دارند باید برای همان محیط تربیت شده باشند. سوم اینکه باید مسائل اموزشی از مسائل امنیتی جدا انگاشته شوند. و در آخر باید سیاست های حاکم بر جامعه و همچنین سیاست های آموزش عالی کشور با این نوع آموزش همراه باشند.

۸- عوامل یادگیری

عامل یادگیری بیان میکند که باید محتوای برنامه درسی الکترونیکی متناسب با این نوع آموزش باشد و اینکه باید طراحی برنامه درسی الکترونیکی متناسب آموزش الکترونیکی باشد و همچنین هدف دوره با محیط یادگیری الکترونیکی هم خوانی داشته باشد. محیط رسانه ای و چند رسانه ای با یادگیری الکترونیکی همراه باشد. سازماندهی دوره با محیط یادگیری الکترونیکی متناسب باشد و راهبردهای یادگیری برای یادگیری الکترونیکی تغییر کرده باشند.

در این زمینه، بسیاری از اندیشمندان و محققان حوزه یادگیری الکترونیکی و برنامه درسی الکترونیکی نیز به شناسایی مهمترین شاخصهای بیانگر اثربخشی آموزشهای نیمه حضوری و غیرحضوری پرداخته اند. در راستای شناسایی و معرفی ابعاد و شاخصهای ارزیابی در نظام آموزش از دور، تلاش شد تا مجموع مطالعات مرتبط با این حوزه موردنقد و بررسی قرار بگیرند؛ مطالعاتی که به لحاظ کثرت، متعدد اما پراکنده بودند. دراین ارتباط امبرو اویتوی (Oetoyo & Ambar) در تحلیل ویژگیهای دانشجویان موفق در نظام آموزش از دور گزارش کرده اند که داشتن تجربه و انگیزه بالا برای یادگیری در این نوع نظام آموزشی از دلایل موفقیت این دانشجویان بوده است(۱۳) .کاسنوا و موریرا (Moreira & Casanova) نیز در پژوهشی کیفی و ضمن مرور ادبیات تحقیق در مورد کیفیت آموزش الکترونیکی در برنامه های آموزش ترکیبی نشان دادند که توجه به آموزش مبتنی بر فناوری، توجه به آموزش ترکیبی از شاخصهای این مدل بوده است. همچنین مطالعه دوروبت (Dorobat) در خصوص مدلهای ارزیابی کیفیت در آموزش الکترونیکی در دانشگاهها پیشنهاد کرد که برای سنجش میزان موفقیت این آموزشها، از مدلهای دی و ام [۲] ، مدل تی ای ام[۳] ، مدل توجه به کاربران و مدل توجه به کیفیت در آموزش الکترونیکی بهره گرفته شود. ازنظر ادیونایک[۴] و همکاران (۲۰۱۳) توجه به مؤلفه هایی نظیر برنامه ریزی مناسب برای آماده سازی برنامه های یادگیری الکترونیکی، برنامه های حمایتی، آموزش، همکاری و هماهنگی، بیشینه سازی استفاده از LMS[5]در برنامه ریزی درسی الکترونیکی و توسعه محتواهای برخط ازجمله عواملی هستند که در اجرای موفقیت آمیز آموزش الکترونیکی تضمین میکنند. نتایج مطالعه نجفی و کوپایی(۱۳۹۶) که با هدف طراحی مدل مدیریت آموزش از دور برای نظام آموزش عالی ایران انجامشده بود، نشان داد که محیط، مشتری مداری، فناوری و داشتن دانش مدیریت آموزش از دور در نظام ارزیابی از نظامهای آموزش از دور از شاخصهای مهم محسوب میشوند. رود ساز و همکاران (۱۳۹۶) نیز دریافتند که عواملی مانند مسائل سازمانی، مدیریت یکپارچه، مزیت رقابتی، کیفیت هدفمند آموزشی، مدیریت دانش، فناوری، سنجش پذیری، سهولت دسترسی بر آموزش مجازی دانشگاهی در ایران ازجمله عوامل مؤثر موفقیت بر الگوی آموزش مجازی دانشگاهی در ایران به شمار میروند(۱۴). نجفی، سبحانی نژاد، جعفری هرندی (۱۳۹۴) با تکیه بر الگوی NADE- TDEC نشان دادند که شاخصهای طراحی مطالب و مواد درسی، موارد مربوط به آموزش، امور اجرایی و استفاده از فناوریهای جدید آموزشی در نظام ارزیابی از برنامه های آموزشی دانشگاه پیام نور در بهبود کیفیت برنامه های آموزشی مؤثر هستند. در همین راستا اناری نژاد و محمدی (۱۳۹۳) در بررسی شاخصهای عملی ارزیابی آموزش الکترونیکی در آموزش عالی ایران دریافتند که از ابعاد سازمان، مدیریت، فناوری، جنبه های آموزشی، طراحی محیط ارائه، خدمات پشتیبانی، ارزیابی و ملاحظات اخلاقی میتوان به عنوان شاخصهایی مؤثر در ارزیابی آموزش الکترونیکی در دانشگاههای ایران بهره گرفت(۱۵). با توسعه فناوریهای مبتنی بر اینترنت و فراهم شدن امکان دسترسی به آن، دانشگاههای آموزش از دور در عرصه آموزش عالی ایران روز به روز در حال گسترش هستند. و اطمینان از کیفیت آنها به چارچوب ارزیابی دقیق و معتبری نیاز دارد تا ارزشیابان بتوانند از

[2] DeLone and McLean (D&M) model
[3] TAM model (Technology Acceptance Model)
[4] Odunaike
[5] Learning Management System

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

این چارچوب برای کمک به بهبود کیفیت آموزشی این نوع نظام آموزشی بهره گیرند، لذا نیاز به استفاده از مولفه های بدست آمده در این تحقیق در اینجا احساس میشود. بنابراین اصلی ترین کاربرد مولفه های بدست آمده ، ایجاد برنامه درسی الکترونیکی با کیفیت در آموزش عالی ایران می باشد.

نتیجه گیری

نظر به نتایج پژوهش حاضر مبنی بر طراحی مدل مناسب ارزیابی کیفیت برنامه درسی در آموزش عالی کشور، به منظور داشتن مدل بهینه و مناسب برای ارزیابی کیفیت برنامه درسی الکترونیکی، بکارگیری عوامل ارزشیابی، پداگوژیکی ، سازمانی و مدیریتی، فردی، فناوری و الکترونیکی، محیطی(فراسازمانی،سیاسی،فرهنگی)، یادگیری ، اخلاقی، لازم میباشند. لذا برای تحقق این امر رعایت کردن و انجام دادن تک تک عوامل و کد های فرعی بدست امده برای هر یک از عامل های اصلی در این پژوهش ضروری می باشد.

با توجه به نتایج پژوهش و پایین بودن کیفیت یادگیری الکترونیکی در دانشگاههای مورد بررسی، پیشنهاد میشود که کارگاهها و آموزشهای لازم در این خصوص از طرف دفتر آموزش الکترونیکی هر دانشگاه برگزار شود. و همچنین با توجه به تأثیر جهتگیری برنامههای برنامه درسی بر کیفیت ارائه یادگیری الکترونیکی استادان، پیشنهاد میشود که با برگزاری کارگاههای تخصصی جهتگیریهای کارآمد در حوزه یادگیری الکترونیکی را به استادان آموزش مجازی آموزش داد. لازم است در طی فرایند برگزاری کارگاه، استادان جهتگیریهای برنامه درسی خود را شناسایی و در خصوص تغییر آن در جهت جایگزینی با رویکرد کارآمد تلاش کنند .بدین منظور آنان باید راهبردهای آموزشی منتج از هر جهتگیری برنامه درسی و تناسب آن با یادگیری الکترونیکی را درک کنند. و نیز زمینه سازی مناسب برای فناوری، پداگوژی و ارتباطی به منظور ارتقای کیفیت یادگیری الکترونیکی در نظام آموزش عالی پیشنهاد میشود.

ملاحظات اخلاقی

این مقاله برگرفته از رساله دکترای خانم وحیده اوهانی زنوز از دانشگاه ازاد اسلامی واحد تبریز با کد اخلاق پایان نامه ۱۰۲۴۸۵۱۹۸۶۴۱۸۸۱۱۶۲۲۷۷۵۲۱ در سامانه جامع پژوهشیار این دانشگاه می باشد و همچنین دارای کد رهگیری و مصوب ایران داک یه شماره ۱۵۷۳۹۷۹ می باشد، و آقای دکتر جهانگیر یاری حاج عطالو به عنوان استاد راهنمای اول و آقای دکتر یوسف ادیب به عنوان استاد راهنمای دوم و خانم دکتر زرین دانشور به عنوان استاد مشاور در این رساله شرکت داشتند.

تضاد منافع

هیچ گونه تعارضی در منافع بین نویسندگان وجود ندارد.

سپاسگزاری

نویســندگان مطالعــه حاضــر از کلیــه اساتید و کارشناسان شرکت کننـده در پـژوهش کمـال تشـکر و قدردانی را دارند.

منابع

1. Wasis D, D, [Developing a Blended Learning-Based Method for Problem-Solving in Capability Learning], TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology. 2018;17 (1): 51-61.
2. Najafi Hezarjaribi, Habibollah and Koopai, Shirzad, [Designing a distance education management model for the Higher education system in Iran], Two Quarterly Journal of Higher Education Curriculum Studies. 1396; 51, Spring and Summer: 31-60, [In Persian].
3. Rudsaz, [Identifying the factors affecting the pattern of virtualuniversity education in Iran], Journal Research in Educational Systems. 1396; 6, Spring: 543-555.
4. Roshani Ali Baneh Si, Hassan, Shah Alizadeh, Mohammad, Heydari, Satineh,[Pathology of Electronic Electronics Course in Iran], Shahid Beheshti University of Tehran.1395;7(2): 137-152 , [In Persian].
5. Rezazadeh ,Akbar, Hosseini Nasab, Seyyed Davoud,[Assess and Prioritizing Affecting Factors on Quality of Education in E-learning Environments Using Analytical Hierarchy Process Metod], Scientific-Research Journal of Education and Evaluation. 1397; 41:115-134 , [In Persian].
6. Khorasani, Abasalat, Alami, Farnoosh, Razavizadeh, Shirzad, [Identifying the key success factors of e - learning university centers], Journal of Information and Communication Technology in Educational Sciences.1395;2:5-38, [In Persian].
7. Salehi, Pejman, Fazl Elahi Ghomshi, Saifullah, Khoshgoftar Moghadam, Ali Akbar, [Explain the key factors of success in ensuring the quality of e-learning], Journal of Information and Communication Technology in Educational Sciences, 1398; 36:83-100, [In Persian].
8. Faizi, Kamran; Hanafizadeh, Payam, Nili Ahmadabadi, Mohammad Reza, Aladdin, Hamideh,[Provide a model for e-learning with a view to efficiency in higher education institutions], Journal of Educational Planning Studies. 1398;15:222-228, [In Persian].
9. Javadani, Mohammad, Anari Nejad, Abbas, [Evaluating the quality of e-learning curriculum elements in Iranian higher education], Journal of Curriculum Research.1397;1:104-122, [In Persian].
10. Kakai, Fahimeh, Hakimzadeh, Rezvan, [Evaluating the quality of the e-learning program of the Master of Technology Engineering course Shiraz University

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]

Information], Journal of Information and Communication Technology in Educational Sciences.1395;3:85-110, [In Persian].

11. Hosseinzadeh, Rahleh, Mahmoudi, Mehdi, Hossein Poori, Aref, [A critical introduction to the role of e-learning in learning], Journal of Studies and Research in Behavioral Sciences.1399;3:36-40, [In Persian].
12. Mahmoudi, Mehdi, Mastashiri, Seyedeh Elnaz, [Analysis of Practical Indicators of E-Learning Evaluation in Higher Education in Iran (Case Study: Virtual Faculty of the Holy Quran University of Science and Education)], Journal of Higher Education.2016; 3: 77-97, [In Persian].
13. HKU SPACE, [Quality assurance manual], Available from: http://www.hkuspace.hku.hk/files/about-us/governance/quality- assurance/qa-in-hku-space/CoverPage_eng.pdf, 2010.
14. Allen, I, E, J, Seaman, [Going the distance: Online education in the UnitedStates], Availablefrom:http://www.onlinelearningsurvey.com/reports/goingthedistance.pdf, 2011.
15. Development and Planning Office of CCRTVU ,[Education statistics communiqué of Radio & Television Universities in China], Journal of China Distance Education. 2011; 3: 72-76.
16. Jung, I, Wong, T, [Quality assurance in Asian distance education: Diverse approaches and common culture]. International Review of Research in Open and Distance Learning. 2011; 12(6): 63-83.
17. Masoumi , Lindström, [Quality in e-learning: a framework for promoting and assuring quality in virtual institutions],2011, [In Persian].
18. Patterson Lorenzetti, J, [Four Crucial Factors in High- Quality Distance Learning Courses],2014.
19. Zhang, W , Cheng, Y, [Quality Assurance in E-Learning: PDPP Evaluation Model and its Application],2011.
20. Endean, M, Bai, B, [Quality standards in online distance education], International Journal of Continuing Education and Lifelong Learning.2010; 3:53-73.
21. Education Life Website, [Economic crisis couldn't prevent people from pursuing further education: E-learning education is blooming], Available from: http://www.yuloo.com/wangyuan/jyzc/2009-07-16/270066.html, 2009.
22. Jochems, W, Merriënboer, J, [Integrated e-learning: Implications for pedagogy], technology and organization, London: RoutledgeFalmer,2009.
23. Jung, I & Latchem, C, [Assuring quality in Asian open and distanc learning, Open Learning].2007; 235-250.
24. Middlehurst, R , [QUALITY ASSURANCE AND ACCREDITATION FOR VIRTUAL EDUCATION: A discussion of models and needs].2001.
25. Xiaohong, Hu, [E-learning application: 50% of HSBC courses will be provided e-learning in 2009], Journal of China Distance Education. 2009; 6: 77.
26. Zhang, W, [The theory and application of interaction-centered online interaction (in Chinese)], Modern Distance Education Research.2009; 5:10–13.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-09-12]